

Markéta Kulhánková: *K čertu ať táhne studium. Výbor z byzantské žebravé poezie*

Pavel Mervart, Červený Kostelec 2011, 144 s.

Téměř nepovšimnut vyšel během loňského roku výbor z byzantské žebravé poezie s výmluvným názvem *K čertu ať táhne studium*. Texty vybrala a z řečtiny přeložila mladá byzantoložka Markéta Kulhánková, doplnila je úvodní studií a poznámkami ke každému úryvku. V knize je významně zastoupen jak Theodor Prodromos (?1100–?1165/70), jeden z nejlepších byzantských básníků, tak i jiný známý básník, historik a teolog Michael Glykas (?1125–1204). Je na místě upozornit, že výbor tvoří pouze úryvky z rozsáhlé tvorby těchto autorů, navíc s ohledem na tematiku, která byla v byzantské poezii minoritním žánrem. Přesto je třeba jej přivítat, neboť rozsáhlejší práce v češtině k danému tématu dosud nevznikla. Zmiňme jen na okraj, že základní české dílo o byzantské literatuře a kultuře vůbec, *Byzantská vzdělanost* Růženy Dostálové, jež mimochodem vedla autorčinu disertační práci, na jejímž základě vydaný výbor vznikl, žebravou poezii zmiňuje pouze ve dvou odstavcích, aniž by se pouštělo do rozboru tohoto fenoménu. Zatímco žebravé poezii římské a pozdější poezii téhož typu na latinském Západě, které se obvykle říká vagantská, byla věnována značná pozornost, ta byzantská zůstávala v českém prostředí dosud nepovšimnuta.

Vysvětlení nezájmu o byzantskou žebrovou poezii je třeba hledat v širším kontextu. V české historiografii se období vlády posledního velkého konstantinopolského panovníka Manuela I. Komnena (1143–80) dlouhodobě přehlíželo. Čestnou výjimku

představuje studie Františka Dvorníka *Manuel I. Komnenos a český kníže Vladislav II.*, která ovšem vyšla v roce 1928, tedy před více než osmdesáti lety. Zájem českých badatelů byl dlouhá desetiletí zaměřen na Byzanc, která formovala naše slovanské prostředí – na Bulharsko, Srbsko, nejčastěji pak na Velkou Moravu. Historie jakoby končila vládou makedonské dynastie. Teprve v poslední době se začíná zájem mladších autorů ubírat více západním směrem a do pozdějších etap této tisícileté říše. Kniha Markéty Kulhánkové tedy míří přímo k pokladu, za který je ve světě Manuelovo období považováno.

Autorčin počín je důležitý nejen proto, že umožňuje seznámit se s tvorbou tehdejších umělců a jejím prostřednictvím nahlédnout do každodenního života byzantské společnosti. Je zároveň kouskem mozaiky doplňujícím vidění periody, v níž se více než kdykoli jindy prolínala východní kultura se západní. Nástup žebravých básníků na dvoře císaře Manuela nebyl náhodný; byl přímo ovlivněn západoevropskými eposy, latinským válečnictvím a rytířskou kulturou vůbec, která se na krátkou dobu u byzantského dvora uchytila.

Ani takto úzce zaměřené dílo se samozřejmě nevyhne nedostatkům. Autorčin pokus o vtažení genderové problematiky považuji za zbytečný: tvorba vysoce postavených žen by mohla být zajímavá jako téma sama o sobě, ale letmá zmínka v knize působí spíš prázdně. V historickém přehledu se pak autorka nevyvarovala několika typických příkladů historického klišé. Patří k nim i nepodložená deklarace, že císařova politika „ztroskotala,“ k čemuž pozorovatele bezpochyby svádí spíše dramatický úpadek impéria za Manuelových nástupců než objektivní stav v tomto období.

Uvedené připomínky však nemohou zastínit dokumentární hodnotu knihy, podávající plastický obraz každodenního života Byzance v období Komnénovců, už vůbec nemluvě o samotném potěšení z možnosti přečíst si poprvé v češtině méně známá díla předních řecky píšících básníků. S řečtinou dnes pracuje jen málo mladých českých badatelů, a proto je každé takové úsilí hodné chvály.

František Kalenda

Gérard Noiriel: Úvod do sociohistorie

Sociologické nakladatelství (SLON), Praha 2012, 146 s.

Je nehynoucí zásluhou Sociologického nakladatelství, že vedle překladů klasických společenskovedních děl, které jsou namnoze „sázkou na jistotu“ (neboť v našem akademickém prostředí stále z velké míry platí, že co nebylo do češtiny přeloženo, jakoby vůbec nebylo), soustavně vydává také překlady aktuálních zahraničních spisů. To je i případ šest let starého propagačního díla Gérarda Noiriel, které si vytklo za cíl ustavit novou disciplínu na pomezí sociálních a humanitních věd – „sociohistorii“. Právě tato kniha je však dokladem toho, že i renomované nakladatelství může „sáhnout vedle“ (Noiriel je autorem celé řady mnohem lepších spisů) a že dobře míněná snaha představit českému čtenářstvu myšlenkově bohatý vznikající mimo dominantní anglickojazyčný prostor se může zvrtnout ve svou vlastní karikaturu (nehledě k plejádě vynikajících francouzských a dalších děl, mnozí čtenáři se po seznámení právě s touto knihou a jejím specifickým stylem honem rychle zase vrátí k dílům vznikajícím v angloamerickém prostředí).

Sociohistorie podle Noiriel „vymezi-la svou vlastní oblast výzkumu tím, že převzala od historiků definici empirické práce založené na studiu archivů a zaměřené na pochopení, a nikoli posuzování lidských aktivit. Od sociologů převzala cíl, který si stanovili: zkoumat mocenské vztahy a vztahy na dálku, které vzájemně spojují různé jedince“ (s. 25). Tím se má lišit od dosavadních výzkumů sociálních dějin, historické sociologie či mikrohistorie, a to proto, že zdůrazňuje význam nerovnoměrně rozdělené moci v životech konkrétních aktérů, přičemž si obzvlášť všímá (namnoze skrytého) vlivu minulosti na přítomnost. Tedy toho, co řada angloamerických historiků a sociologů už dávno označuje termínem „závislost na cestě“ (*path dependency*). V tom spatřuji jedno z nejslabších míst nově definované „sociohistorie“, obzvlášť je-li vymezována jen jako „krabice s nástroji“ (Noirielův termín), nikoli prostřednictvím jasně formulované teorie, metody či předmětu výzkumu: každá dobrá historická sociologie či bádání v oblasti sociálních dějin může být nazváno „sociohistorií“, aniž by „nový obor“ přinesl víc než postmoderní „supermarket přístup“, což mu ostatně od počátku vyčítali všichni jeho kritikové.

Druhé slabé místo souvisí s tím prvním a současně i s edukativním a propagačním charakterem Noirielova *Úvodu do sociohistorie*. Aby autor prokázal smysluplnost „nového oboru“ a zároveň doložil jeho historické a sociologické kořeny v dílech klasiků obou disciplín, které konečně potřebuje alespoň dílčí měrou představit čtenářům, dopouští se řady jednostranností, nepřesností a někdy i těžko omluvitelných zkreslení. Moderní historie se už jen sotva může odvolávat na Rankeův postulát „*wie es eigentlich gevesen ist*“ (s. 19–20) a nárokovat